

УДК 351.851

Л. М. КОРЧАГІНА

НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК МОДЕРНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні компоненти концепції навчання впродовж життя, проаналізовано проблеми в системі управління освітою в Україні в контексті навчання впродовж життя, виявлено термінологічну неузгодженість у системі неперервної освіти, запропоновано шляхи модернізації системи управління освітою.

In the article it is reviewed the main components of the concept of lifelong learning, it is analyzed the existing problems in the system of education management in Ukraine in the context of lifelong learning, and it is found the terminology mismatch in the system of continuous education, and it is suggested the ways of modernization of the system of education management

Традиційно при формуванні політики у сфері освіти враховувалося лише формальну освіту (тобто освіту в навчальному закладі з врученням документа про освіту державного зразка). Сьогодні континуум освіти доповнюється неформальною (освіта в навчальному закладі, у громадських організаціях або індивідуальні заняття з репетитором без отримання документа про освіту), інформальною освітою (індивідуальна пізнавальна діяльність людини в її повсякденному житті, яка не обов'язково має спрямований характер). Тому однією з основних сучасних освітніх ідей модернізації системи освіти є концепція навчання впродовж життя, зорієнтована на людину в контексті забезпечення її зайнятості та активної громадянської позиції. Конституцією передбачається навчання як у межах, так і поза межами системи формальної освіти. Основним же, ключовим умінням стає здатність здійснювати пошук нових знань та розвивати нові компетенції без підтримки з боку формальної освіти.

Метою статті є огляд основних компонентів навчання впродовж життя в контексті модернізації управління освітою в Україні, виявлення проблем, що існують у системі неперервної освіти, та окреслення шляхів їхнього розв'язання.

Концепція навчання впродовж життя передбачає необхідність і можливість здобування на кожному життєвому етапі тих блоків інформації, які необхідні людині для отримання своєї професійної компетентності на високому рівні. Модернізація управління освітою з урахуванням положень концепції навчання впродовж життя сприятиме покращанню якості й ефективності системи освіти, для того щоб забезпечити потреби людей у навичках і компетентностях, відповідних вимогам сучасного ринку праці, ґрунтованого на знанні, та здійснити повноцінне входження України до єдиного освітнього простору. В організаційній структурі навчання впродовж життя передбачає мережу навчальних закладів, які пропонують простір

освітніх послуг, забезпечують зв'язок і спадкоємність програм, здатних задовольнити запити і потреби населення.

Нове розуміння єдиної системи безперервної освіти зводиться до певного комплексу освітніх закладів та органів управління, що забезпечують організаційну та змістовну єдність і взаємозв'язок усіх ланок освіти, які спільно та скоординовано розв'язують проблеми загальноосвітньої, політехнічної та професійної підготовки людини. Важливість цього визначення має інтегративний характер. Використання в ньому таких понять, як єдність, координація, наступність, взаємозв'язок загальної та професійної освіти, надає можливість сформулювати визначення системи навчання впродовж життя.

Навчання впродовж життя ґрунтується на чотирьох основах: можливість працевлаштування, пристосовування, підприємництво, рівні можливості [2].

Меморандум Європейської Комісії (2000) визначив шість пріоритетів розвитку навчання впродовж життя [8]: базові вміння; інвестиції в навчання; інноваційна педагогіка; визнання цінності знань; інформація, профорієнтація і консультування; наближення можливостей навчання до тих, хто навчається.

Навчання впродовж життя виступає інтегративним елементом усього життя людини, коли здійснюється тісний взаємозв'язок базової й додаткової освіти. У такому контексті освіта впродовж життя містить: підвищення кваліфікації, перепідготовку, післядипломну освіту, набуття нових знань на різних курсах, аспірантуру, докторантуру, самоосвіту.

Реалізація будь-якої професійної освіти в різних її формах проходить більш вдало, коли ґрунтується на принципах [7, с. 21]:

- наступності базової та додаткової освіти;
- взаємозв'язку організації освіти дорослих та їхнього самоосвіти;
- гнучкості й диференціації змісту;
- єдності навчання з практичною діяльністю;
- стимулювання.

Основні положення концепції навчання впродовж життя закріплено в документах Європейського Союзу (ЄС). Науковці С. Змеєв, Ю. Кулюткін, А. Владиславлев, В. Луговий розглядали методологічні, психологічні та управлінські питання, що дали поштовх розвитку освіти та управління освітою впродовж життя в Україні, але низка питань ще залишається невирішеною.

У документах ЄС навчання впродовж життя здійснюється на рівнях [7]:

- національному – передбачається досягнення різноманітних цілей (економічних, соціальних, політичних, культурних, персональних);
- інституційному – визначення в рамках положень місії та університетських планів, створення відповідних університетських структур;
- університетських підрозділів – взаємозв'язок між концепцією навчання впродовж життя та університетськими програмами.

З урахуванням Міжнародної класифікації освіти та принципів, пріоритетів, заходів Болонського процесу зі створення єдиного європейського простору, навчання впродовж життя здійснюється за трьома стратегічними напрямками [4,

с. 305]. По-перше, шляхом вертикального просування освітніми рівнями, які забезпечують загальноосвітню та професійну підготовку. По-друге, через опанування додаткових, нових за типом, напрямом, спеціальністю освітніх програм у межах певного освітнього рівня (за горизонталлю). По-третє, будь-яким іншим організованим навчанням, яке не забезпечує опанування освітнього рівня, а лише приводить до набуття допоміжного досвіду діяльності.

Серед нерозв'язаних завдань у межах концепції навчання впродовж життя є і термінологічна несистемність. У таблиці наведено тлумачення основних термінів, що використовуються для розуміння концепції навчання впродовж життя.

Якщо звернутися до законодавчої бази (Закон України “Про вищу освіту”, проект Закону України “Про післядипломну освіту”), то можна знайти тлумачення термінів “перепідготовка”, “післядипломна освіта”, “неперервна освіта”, “неформальна освіта”, “формальна освіта”. Але широко вживаються й інші терміни: “освіта дорослих”, “навчання впродовж життя”, “безперервна освіта”, “безперервна професійна освіта” тощо, зміст яких визначається їхніми користувачами на власний розсуд. Отже, виникає необхідність систематизації термінології та розроблення глосарія термінів, які використовуються в концепції навчання впродовж життя.

Цілісна система управління освітньою діяльністю в Україні не завжди враховує такі необхідні складові: неформальна освіта; взаємозв'язок, органічне поєднання загальної та професійної освіти; різноманітність змісту, засобів, форм і методик; гнучкість, відкритість і одночасно – певний консерватизм освіти; час отримання освітніх рівнів і географічне розміщення закладів освіти. Система управління має забезпечити дорослій людині можливість вільного вибору, рівноправної та рівнозначної оцінки і визначення освіти (результатів освіти) не за способами її одержання, а за фактичними результатами.

Реалізація концепції навчання впродовж життя зводиться до створення всіх необхідних умов, для того щоб людина отримала необхідну їй, суспільству і державі освіту в зручних для неї та бажаних для суспільства часі та формі, адекватне завданням досягнення поставленої мети, з відповідними темпами навчання [6].

З метою подолання проблем, що існують, Кабінетом Міністрів України схвалено Концепція розвитку освіти до 2010 р. та Державна програма розвитку освіти в Україні на 2006 – 2010 рр., що були розроблені Міністерством освіти і науки України [3]. Їх спрямовано на вдосконалення національної системи освіти, здійснення освітньої політики, реалізацію розроблених стратегій, переорієнтацію освіти на забезпечення доступу громадян до якісної освіти, культурних і національних освітніх прав та запитів усіх громадян, реалізацію принципу безперервної освіти, від дошкільної до післядипломної, адаптацію її до соціально орієнтованої, глобалізованої економіки та інтеграції української освіти в європейський та світовий простір, зокрема виконання положень Болонської декларації.

В Україні є необхідність урегулювання всіх форм і видів навчання впродовж життя між собою. Значною мірою це зможе бути вирішено із прийняттям відповідної законодавчої бази, яка б визначала взаємодію всіх підсистем системи неперервної освіти (Закон про освіту дорослих або його аналог).

Терміни, які використовуються в концепції навчання впродовж життя

<i>Термін</i>	<i>Значення</i>	<i>Джерело (автор)</i>
Навчання впродовж життя	Освітній процес як складова життєдіяльності особи від дошкільного до післяпенсійного віку, спрямований на задоволення потреб у самовдосконаленні та самовираженні в усіх сферах життя через набуття певних компетентностей. Є відповіддю на необхідність самоствердження в суспільстві й пов'язаний із перспективами більшої конкурентноспроможності	авторське визначення
Неперервна освіта	а) Усі форми, моменти і вияви освітнього акту; б) процес, що складається з базової і подальшої освіти, передбачає на другому етапі послідовне чергування навчальної діяльності в системі спеціально створених освітніх закладів із професійною діяльністю. Цілеспрямоване здобуття та вдосконалення людиною знань, умінь, навичок протягом усього життя (у навчальних закладах, шляхом самоосвіти); в) процес особистого, соціального і професійного розвитку індивіда протягом життя, здійснюваний у цілях удосконалення якості життя як індивідів, так і їхніх общин	ЮНЕСКО М. О. Лазарев Р. Даве
Безперервна освіта	Вживається останнім часом як синонім до “неперервної освіти”, особливо у сполученні “безперервна професійна освіта”	Дослідження останніх років
Освіта дорослих	Частинно-конкретне поняття, що входить до поняття “освіта впродовж життя”, складає поняття “навчання впродовж життя”. Освіта впродовж життя вбирає, передбачає освіту дорослих, але не зводиться до неї	В. Луговий
Післядипломна освіта	Спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь, навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду. Цілеспрямована, спеціально організована й керована система перманентного формування в особистостей соціального досвіду як об'єктивна потреба для розвитку суспільства відповідно до соціальних потреб людини	Закон України “Про вищу освіту” О. Олійник

З огляду на основні положення концепції навчання впродовж життя зазначимо, що головні завдання держави та Міністерства освіти і науки України й управління освіти мають бути спрямовані на модернізацію освіти через:

- орієнтацію на розвиток, а не на відтворення людського потенціалу;

- закладання у школі базових навичок до навчання та саморозвитку, освоєння системного мислення та інформаційно-мережевої культури;
 - розширення освітньої свободи студентів через можливість визначати зміст свого навчання, забезпечення їхньої мобільності;
 - створення сучасної моделі фінансування освіти шляхом формування багатоканальних систем надходження коштів, стимулювання інвестицій у студентів (стипендії, кредити, гранти) або в конкретні програми навчання, формування доступної для середнього класу плати за освітні послуги;
 - упровадження цифрової педагогіки для здешевлення освіти;
 - створення та заохочення до розвитку інформаційно-консалтингових організацій різних форм власності, які б інформаційно орієнтували в можливостях отримання різних форм навчання впродовж життя, надавали поради та консультації щодо отримання освіти в Україні та за кордоном;
 - залучення України до співпраці з міжнародними організаціями, що спеціалізуються на освіті дорослих;
 - розроблення та впровадження компетентної моделі в безперервне професійне навчання, визначення ключових (пріоритетних) компетентностей для кожної професії в системі безперервного навчання;
 - прийняття Закону про освіту дорослих або можливість розроблення та прийняття Кодексу законів про освіту впродовж життя;
 - налагодження механізмів узаємодії всіх форм та видів навчання впродовж життя;
 - створення інформаційного сайту Міністерства освіти і науки України з питань неперервної освіти;
 - визначення шляхів і механізмів упровадження нових освітніх технологій навчання дорослих (індивідуалізація засобів навчання);
 - довгострокове планування для розроблення державних освітніх програм.
- Перспективу дослідження вбачаємо в розробленні шляхів модернізації системи освіти як єдиного комплексу на основі субординації всіх її ланок, взаємозв'язку та координації освітніх установ, постійного розвитку системи освіти з можливістю для кожної людини приєднатися до освітнього процесу на будь-якому етапі свого життя, із наступністю всіх структурних елементів системи освіти на основі затверджених єдиних освітніх стандартів, взаємного доповнення різних форм навчання.

Література:

1. Законодавчі та нормативні акти про освіту в Україні / Ін-т упр. та менеджменту. – К., 2000. – 461 с.
2. Змеев С. И. Основы андрогогики : учеб. пособие / С. И. Змеев. – М. : Флинта, 1999. – 151 с.
3. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006 – 2010 роки // Управління освітою. – 2006. – № 18. – С. 14 – 16.

4. *Луговий В. І.* Десять років становлення (досвід досліджень, розробок і впроваджень у сфері державного управління) / В. І. Луговий. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 356 с.

5. *Олійник О. О.* Післядипломна педагогічна освіта в Україні в контексті світового розвитку // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – №12. – С. 25 – 29.

6. Стратегія реформування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики / за ред. В. Андрущенко. – К. : К. І. С., 2003. – 296 с.

7. *Шарко В. Д.* Андрагогічний підхід до організації навчання вчителів у системі післядипломної освіти : метод. посіб. / В. Д. Шарко. – Херсон : Олді-плюс, 2003. – 96 с.

8. Bologna Main Documents. – Режим доступу : <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents>

Надійшла до редколегії 04.06.2008 р.